

Kitap Tanıtmalar:

Anadolu'da Pişen Toprak/Earth Fired in Anatolia, Gönül Paksoy-Rezan Has Müzesi, İstanbul, 2007. 324 sayfa, 301 adet fotoğraf.

'Anadolu'da Pişen Toprak' 16 Mayıs-22 Temmuz 2007 tarihleri arasında Kadir Has Üniversitesi-Rezan Has Müzesi'nde gerçekleştirilmiş olan ve koleksiyoner Gönül Paksoy'un koleksiyonunda bulunan pişmiş toprak eserlerin yer aldığı serginin kataloğudur. Sergi Kadir Has Vakfı tarafından desteklenmiş ve Şahin Paksoy'un kuratörlüğünde gerçekleştirilmiştir. Sergide Kalkolitik Dönemden Selçuklu Dönemi'ne değin uzanan bir süreci kapsayan pişmiş topraktan yapılmış idoller, figürinler, heykelcikler ve çanak çömlekler sunulmuştur.

Katalogda içindekiler listesinin olmaması nedeniyle bölüm ve alt bölüm ayrımları açık değildir. Bu nedenle aşağıda yapacağımız tanım başlıklara göre düzenlenmiştir. Öncelikle dönemlere göre ayrılan her eser grubunun başında genel bir tanımlamaya, bir giriş yazısına yer verilmiştir. Eserler için verilen kataloglar fotoğrafların yanındadır, katalogda envanter no ve isim, bazılarında ek olarak boyutlar ve tarihleme yer alır.

İlk sırada 'Binyılların Yankısı: Anadolu'da Pişen Toprak' başlığıyla Rezan Has Müzesi Yöneticisi Ahu Has'ın Rezan Has Müzesi'nde gerçekleştirilen sergi ve katalog hakkındaki bir önsözü yer alır. Ardından gelen 'Sunuş' Gönül Paksoy tarafından yazılmıştır. Paksoy bu yazıda koleksiyonerlik yaşamı ve serginin oluşumu hakkında bilgi vermiştir. Daha sonra E. Konyar'ın G. Paksoy'la 'Gönül Paksoy'la Arkeoloji ve Koleksiyonerlik Üzerine ...' başlıklı söyleşisi yer alır.

'Anadolu Uygarlıklarından Yansımalar' başlığıyla K. Köroğlu ve E. Konyar tarafından kısa bir Anadolu tarihine yer verilmiştir. Katalogda Klasik Dönem ve sonrasında ait çok sayıda eserin yer alması- na rağmen bu dönemler tarihçe içinde son derece kısıtlı anlatılmıştır.

Eserlerin tanıtımı 'Ana Tanrıçalar, Bereketin Toprağa Yansıması' ile başlar. Bu bölüm E. Konyar tarafından hazırlanmıştır. Giriş yazısında ana tanrıçayı simgeleyen idol ve figürinlerin bir kısmı Kalkolitik Dönem, bir kısmı ise Kalkolitik-Tunç Çağı olmak üzere çok geniş bir süreç içine tarihlenmiştir. Yani sıra eserler farklı kültür ve bölgeleri temsil etmelerine rağmen bu tür ayrımlar yapılmamıştır.

'Son Kalkolitik Çağ Çanakları Batı Anadolu' başlığının altında Batı Anadolu'dan 2 adet çanak yer alır. Bu bölümde giriş yazısı yoktur ve yazar adı belirtilmemiştir.

'Batı Anadolu İlk Tunç Çağ Çanak Çömleği' M. Türkiye tarafından hazırlanmıştır. Giriş yazısında Batı Anadolu bölgesi İlk Tunç Çağ ve Orta Tunç Çağ çanak çömleğinin genel özellikleri anlatılmıştır. Alt başlıklara sahip olan bu bölümde 'İlk Tunç Çağı Gaga Ağzılı Testiler Batı Anadolu'; 'İlk Tunç Çağı Maşrapalar Batı Anadolu'; 'İlk Tunç Çağı Çömlekler Orta-Batı Anadolu'; 'İlk Tunç Çağı Mutfak Kapları Orta-Batı Anadolu'; 'İlk Tunç Çağı İlmek Kulplu Çanaklar Orta-Batı Anadolu'; 'İlk Tunç Çağı Birleşik Kaplar Orta-Batı Anadolu'. Bu başlıkların devamında yer alan 'Orta Tunç Çağı Gaga Ağzılı Testiler Orta Anadolu' kısmının bu bölüme ait olup olmadığı giriş yazısı olmaması nedeniyle açık değildir. Farklı bir bölge ve döneme ait olmalarına rağmen bu testilere bu bölüm içinde yer verilmiş olmalıdır.

'Tabletler' başlığı altında giriş yazısıyla E. Konyar Yazıtlı Tuğla ve Tabletleri hazırlamıştır. Yeni Sümer ve Pers Dönemi'ne tarihlenmiş olan bu eserlerin içeriği belirtilmemiştir.

'İlk-Orta Tunç Çağı Hayvan Figürinleri' tablo şeklinde ve katalog bilgileriyle hazırlanmıştır. Hazırlayan bilgisinin yer almadığı bu tabloda figürinler bölge ve kültür ayrımı yapılmaksızın İlk/Orta Tunç Çağ olarak tarihlendirilmişlerdir.

'Son Kalkolitik-İlk Tunç Çağı Kaideli Çanak/Meyvelikler' başlığı altında Yukarı Fırat ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin kaideli çanakları Son Kalkolitik/İlk Tunç Çağ olarak tarihlendirilmiştir. Hazırlayan bilgisinin yer almadığı bu kısım yalnızca katalog olarak sunulmuştur.

'Doğunun Kara Yüzlü Kapları' E. Konyar tarafından hazırlanmıştır. Giriş yazısında Doğu Anadolu bölgesi İlk Tunç Çağ ve Orta Tunç Çağ çanak çömleğinin genel özellikleri anlatılmıştır. Alt başlıklara sahip olan bu bölümde giriş yazısında Doğu Anadolu Bölgesi İlk Tunç Çağ kültürü ve çanak çömleğinin genel özellikleri anlatılmıştır. 'İlk Tunç Çağı Karaz Kapları Doğu Anadolu' alt başlığında Doğu Anadolu Karaz çanak çömleği yer alır.

'Doğu Anadolu Göçerlerinin Çok Renkliliği' E. Konyar tarafından hazırlanmıştır. Giriş yazısında Doğu Anadolu bölgesi Orta Tunç Çağı'na ait boyalı çanak çömlekler ve ilişkili olduğu kültürden genel hatlarıyla söz edilmiştir. Boyalı çanak çömlekler kurgan türü mezarlarla ilişkilendirilmiş olmakla birlikte boyalı çanak çömleklerin hepsinin kurgan türü mezarlardan bulunup bulunmadığı konusu açık değildir. Aynı dönemde Güney Kafkasya ve Doğu Anadolu yüksek yaylasında karşımıza çıkan kurgan ve boyalı çanak çömlek ilişkisi tartışmalı bir konudur, iki geleneğin aynı yönden Transkafkasya'ya girmedikleri bilinir. Tek ilişkileri M.Ö. 4. Binyılın ikinci yarısında Transkafkasya'da görülmeye başlayan ve Orta Demir Çağı'na değin bölgede varlığını sürdüren kurganlarda boyalı çanak çömleğin diğer gruplarla birlikte belli bir dönemde (Orta-Son Tunç Çağ) kullanılmış olmasıdır. Alt başlıklara sahip olan bu bölümde '2. Binyıl Van-Urmiye Boyalıları Doğu Anadolu' kısmında, monokrom ve polikrom boyalı türde çanak çömlekler yer alır. Burada yer alan polikrom boyalı örnekler Son Tunç Çağı içine değin bölgede kullanılmış görünür, bir sonraki bölüm içinde yer alabilirlerdi. 'Orta-Son Tunç Çağı Koyu Yüzlü Kaplar Doğu Anadolu' başlığı altında bu dönemlere ait kaplar iki dönemi içeren bir başlık altında geniş bir süreç içine tarihlenmişlerdir. Bu kaplar içinde 1935, 256, 1225, 690 envanter no ile kayıtlı olanlar ise Orta Demir Çağı'na aittir. Diğerleri ise Son Tunç/Erken Demir Çağı'na tarihlenebilir. Bu bölümün sonunda yer alan pembe ve kahve renkli ayaklı çanaklar Van Gölü Havzası Erken Demir Çağı için tipiktir ve bir sonraki bölümde yer alan Erken Demir/Orta Demir Çağ çanak çömleği içindeki birçok kapla aynı gruptandır. 'Erken-Orta Demir Çağı Çanak Çömlek Doğu Anadolu' kısmında yer alan kaplar içinde ise Orta Demir Çağı'na ait örnek yoktur. 272 no'lu Orta Tunç Çağ örneği dışında hepsi Son Tunç/Erken Demir Çağı'na aittir.

'Urartu Saray Malları' E. Konyar tarafından hazırlanmıştır. Giriş yazısında Urartu çanak çömleğinin genel özellikleri anlatılmıştır.

'Geç Demir Çağı-Hellenistik Boyalı Kaplar Doğu-Güneydoğu Anadolu' bölümünde yazar adı belirtilmemiş ve giriş yazısı yer almamıştır. 2266 ve 2214 envanter no'lu kaplar ise Doğu Anadolu yüksek yaylası Orta/Son Tunç Çağı'na aittir.

Yukarıda incelediğimiz bölümler katalog içindeki kendi çalışma alanımıza giren gruplara ilişkindir. Sonuç olarak, bir arkeolojik koleksiyonun eserlerini tanıtmaya yönelik bu katalogta, tarihlemelerde hataların yanı sıra eserler kronolojik olarak uzun süreçler içine, genel olarak yerleştirilmiştir. Bunlara ilave olarak, bazen büyük sayfalar içine genellikle oldukça küçük olarak yerleştirilmiş fotoğraflarla sunulmuş arkeolojik eserlerle ilgili verilmesi gerekli bilgiler (boyutlar, teknik özellikler, eserin geldiği yer, benzerleri gibi) çoğunlukla yer almamıştır. Satın alma eserler üzerinde çalışmak bu türde zorlukları beraberinde getirir. Katalog oldukça geniş bir zaman dilimini ve Anadolu'nun her bölgesinden eseri içerdiği için bu zorluklar daha da artmış görünür. Daha geniş ve her bölge, dönem ve eser grubu için uzman bir ekip çalışmak bu hataların oranının azalmasını mümkün kılar. Ayrıca editör, içindekiler ve bazı bölümlerin yazar adlarının belirtilmemiş olması kitabı sistemli bir biçimde incelemeyi oldukça zorlaştırmaktadır.

AYNUR ÖZFIRAT